

Людмила ШЕЛЕСТОВА
(Київ, Україна)

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Про важливість розвитку творчої самостійності, критичного і системного мислення, здатності розв'язувати проблеми та логічно обґрунтовувати власну позицію йдеться в Законі України «Про освіту» та Концепції профільного навчання у старшій школі. Проте в реальному навчальному процесі переважає репродуктивна та частково-пошукова діяльність, творчій діяльності педагоги приділяють значно менше уваги, рідко залучають дітей до творчої діяльності і відводять для

цього недостатньо часу в освітньому процесі [7]. У контексті сказаного важливого значення набуває проблема оптимізації шляхів розвитку творчих здібностей учнів старшої школи в умовах профільного навчання, використання для цього ефективних педагогічних технологій.

Педагогічну технологію можна розглядати як модель взаємодії педагога й учнів, у процесі якої всі дії виконуються в певній цілісності й послідовності, а їх виконання передбачає гарантоване досягнення прогнозованого результату [7]. Предметом нашого інтересу є технології навчання, які спеціально орієнтовані на творчий розвиток особистості учнів. Зауважимо, що під творчими здібностями ми розуміємо такі загальні здібності людини, які забезпечують успішність виконання творчої діяльності у будь-якій сфері [2]. Творчі здібності мають складну структуру. Відрізняються повнотою аналізу компонентного складу творчих здібностей роботи В. Андреева [1]. Він виділяє такі компоненти творчих здібностей: мотиваційно-творча активність; інтелектуально-логічні здібності; інтелектуально-евристичні здібності; самоорганізаційні здібності; комунікативні здібності. Інтелектуально-евристичні здібності називають творчими, у вузькому значенні слова, креативними. Саме вияв цих властивостей характеризує діяльність як творчу.

За результатами емпіричних досліджень учителі в сучасній профільній школі використовують лише окремі технології розвитку творчих здібностей старшокласників [8].

Визначено технологією розвитку творчих здібностей учнів є **технологія проблемного навчання**, яка передбачає таку організацію навчання, коли отримання знань поєднується із систематичною пошуковою діяльністю учнів. Для цього учителем створюються проблемні ситуації, а учні залучаються до активної самостійної діяльності щодо їх вирішення індивідуально або в мікрогрупах [3]. Метою технології є творче засвоєння знань та способів самостійної діяльності, отримання досвіду творчої діяльності, розвиток пізнавальних та творчих здібностей.

Переваги технології проблемного навчання полягають у формуванні необхідного обсягу знань, умінь та навичок; розвиткові творчих здібностей та навичок самостійної роботи учнів; розвитку в них здатності до самонавчання та пізнавальної активності. Недоліками цієї технології є: її складно використовувати для формування практичних навичок; вона потребує більше часу для засвоєння нового матеріалу порівняно з іншими методами навчання; використання цієї технології можливе лише на основі такого змісту, який припускає неоднозначні рішення, думки, судження; ця технологія дієва лише тоді, коли в учнів є певна база знань.

Значний ресурс для розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання має **технологія евристичного навчання** [6]. Ця технологія орієнтована на створення учнями зовнішніх (матеріалізованих) і внутрішніх (духовних) освітніх продуктів у предметах, що вивчаються; також на творчий саморозвиток учнів у процесі створення цих продуктів та вибудовування індивідуальних освітніх траєкторій в кожній із освітніх галузей. До освітньої продукції належать судження, гіпотези, тексти, малюнки поробки тощо (матеріалізовані продукти) та змінені особистісні якості (духовні продукти), які виявлялись, формувались і розвивались у процесі діяльності. Результати діяльності учня можуть мати не лише особистісну, а й суспільну значущість.

До методів евристичного навчання А.В. Хуторской відносить когнітивні (методи навчального пізнання), креативні (методи створення освітніх продуктів - «мозковий штурм»), метод емпатії, метод синектики, метод морфологічного ящика, евристики), організаційно-діяльнісні (методи навчання, методи учіння, управлінські методи) [6]

Технологія дослідницького навчання (англ. - *explorer education*) орієнтована на активізацію пізнання учнів, розвиток пошукової активності, дивергентного мислення (креативності); конвергентного мислення, які забезпечують успішність та якісну своєрідність процесу пошуку, здобуття й осмислення нової інформації [5].

Серед методів дослідницького навчання особливої уваги заслуговує експериментування учнів - особлива форма пошукової діяльності, в якій найбільш чітко виражені процеси цілопланування, процеси виникнення і розвитку нових мотивів саморозвитку особистості

(О. М. Подьяков). У такому експериментуванні найбільш сильно виявляється власна активність учнів, яка спрямована на отримання нових знань (пізнавальна форма експериментування) та на отримання нових продуктів учнівської творчості (продуктивна форма експериментування). Учнівське експериментування є стрижнем будь-якого процесу творчості; в ньому найбільш органічно взаємодіють психічні процеси диференціації та інтеграції при загальному домінуванні інтеграційних процесів [4].

Розробленість у педагогічній теорії технологій, які спеціально орієнтовані на розвиток творчих здібностей учнів у процесі навчання, все ж не може забезпечити ефективність цього процесу. Значною мірою це залежить від педагога, який має бути не лише транслятором інформації, а забезпечувати успішність групової комунікації, мати схильність до творчості та дослідництва. Основним чинником розвитку креативності дітей є не лише залучення їх до творчості, а й наявність в їхньому середовищі «зразка творчої діяльності», оскільки неформалізовані (інтуїтивні) елементи творчої діяльності транслюються й засвоюються лише в прямому контакті з тими, хто сам здатен творити, уміє досліджувати різні проблеми, знаходити відповіді на будь-які запитання й може навчити цьому учнів [5].

Таким чином, в практиці сучасної профільної освіти педагогами використовуються окремі технології, які спеціально орієнтовані на розвиток творчих здібностей старшокласників. Серед них - технологія проблемного навчання, технологія евристичного навчання, технологія дослідницького навчання. Успішність використання педагогічних технологій розвитку творчих здібностей значною мірою обумовлена особистісними та професійними якостями педагога.

Література:

1. Андреев В. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. - Изд-во Казанского университета, 1988. - 238 с.
2. Ильин Е. Психология творчества, креативности, одаренности - СПб: Питер, 2009. - 434 с.
3. Оконь В. Основы проблемного обучения. - М.: Просвещение, 1968. - 208 с.
4. Поддьяков А. Исследовательское поведение: стратегии познания, помощь, противодействие, конфликт. - М., 2000. - 266 с.
5. Савенков А. Психологические основы исследовательского подхода к обучению: учебное пособие. - М.: «Ось-89», 2006. - 480 с.
6. Хуторской А. Дидактическая эвристика: Теория и технология креативного обучения. - М.: Изд-во МГУ, 2003. - 416 с.
7. Шелестова Л. Готовність учителя до розвитку творчих здібностей учнів старших класів в умовах профільної освіти // Освіта та розвиток обдарованої особистості. - 2019. - № 1 (72) / I квартал. - С. 10-16.
8. Шелестова Л. Дослідження процесу розвитку творчих здібностей старшокласників у практиці профільного навчання // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. - 2018. - № 1(20). - С. 21-32.